

До разової спеціалізованої ради PhD 15614
Тернопільського національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка
(46027, м. Тернопіль, вул. Максима Кривоноса, 2)

РЕЦЕНЗІЯ

**кандидата мистецтвознавства, професора,
завідувача кафедри театрального мистецтва
Тернопільського національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка
Ванюги Людмили Степанівни**
на дисертаційне дослідження Головатюка Івана Григоровича на тему:
«Формування готовності майбутніх акторів сценічного мистецтва до
професійної діяльності засобами інноваційних технологій»,
подане на здобуття ступеня доктора філософії
з галузі знань 01 Освіта/ Педагогіка
зі спеціальності 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями)

Актуальність теми дослідження. Модернізація системи вищої освіти України та суспільні зміни актуалізують проблему підготовки фахівців, які поєднують високий рівень професійної компетентності з творчою активністю, здатністю до саморозвитку, критичного мислення й безперервного професійного вдосконалення. Особливої ваги ця проблема набуває у сфері сценічного мистецтва, де результат професійної діяльності значною мірою визначається рівнем творчого потенціалу, комунікативної культури та готовністю до самореалізації. Це обумовлює необхідність переосмислення існуючих підходів до професійної підготовки майбутніх акторів і пошуку ефективних педагогічних рішень.

Сучасний актор повинен бути готовим до роботи в умовах постійних змін, володіти навичками професійної взаємодії, демонструвати гнучкість мислення, креативність і здатність оперативно реагувати на різноманітні творчі виклики. У зв'язку з цим освітній процес має бути спрямований не лише на формування системи знань, умінь і навичок, а й на розвиток особистісних і професійних якостей, що забезпечують успішне виконання професійних функцій у сучасному мистецькому середовищі.

Важливим чинником удосконалення професійної підготовки є використання інноваційних педагогічних технологій, які забезпечують практичну спрямованість навчання, інтеграцію теоретичного матеріалу з професійною діяльністю та створення умов для активної творчої взаємодії здобувачів освіти. До таких технологій належать проблемне, інтерактивне, проєктне, змішане, інформаційно-комунікаційне, практико-орієнтоване, контекстне навчання, тренінгові та ігрові методики, а також технології розвитку критичного мислення. Їх системне впровадження сприяє розвитку професійної мобільності, сценічної імпровізації, творчого мислення та комунікативної компетентності майбутніх акторів.

Упровадження сучасних освітніх технологій дає змогу максимально наблизити освітній процес до реальних умов професійної діяльності, активізувати творчу ініціативу студентів, удосконалити навички аналізу й моделювання сценічних ситуацій, сформувати здатність до рефлексії, самостійного прийняття рішень і відповідальності за результати власної професійної діяльності. Саме ці якості визначають успішність сучасного актора в умовах розвитку театрального мистецтва.

Отже, обрана тема дисертаційного дослідження є теоретично обґрунтованою та зумовлена сучасними потребами професійної підготовки майбутніх акторів, здатних до творчої самореалізації, професійного саморозвитку та ефективної діяльності в умовах сучасного театрального простору.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до тематичного плану наукової та науково-організаційної діяльності Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка в межах науково-дослідної роботи «Теоретичні й методичні засади професійної діяльності та підготовки фахівців соціономічних професій» (державний реєстраційний номер 0123U104172). Тему дисертації затверджено Міжвідомчою радою з координації досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології (протокол № 2 від 27.03.2018 р.).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій. Наукові положення, висновки та практичні рекомендації, представлені в дисертаційному дослідженні, є достатньо обґрунтованими та логічно пов'язаними між собою. Зміст і структура роботи відзначаються послідовністю викладу матеріалу, а опрацювання значної кількості вітчизняних і зарубіжних наукових джерел свідчить про комплексний характер дослідження. Автор спирається на сучасні наукові підходи до розв'язання окресленої проблеми, водночас пропонуючи власне бачення шляхів її вирішення.

Метою дисертаційного дослідження є теоретичне обґрунтування та експериментальна перевірка ефективності моделі й педагогічних умов формування готовності майбутніх акторів сценічного мистецтва до професійної діяльності засобами інноваційних технологій.

Достовірність отриманих результатів забезпечується належним методологічним підґрунтям дослідження, використанням сучасних теоретичних положень, чітко визначеним понятійно-категоріальним апаратом, а також застосуванням комплексу взаємопов'язаних методів дослідження, адекватних його меті, завданням, об'єкту та предмету.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що здобувачем вперше обґрунтовано сукупність організаційно-педагогічних умов, що позитивно впливають на формування готовності майбутніх акторів сценічного мистецтва до професійної діяльності засобами інноваційних технологій (створення творчо-інноваційного освітнього середовища, що забезпечує активне залучення майбутніх акторів сценічного мистецтва до професійно-творчої діяльності; комплексне впровадження інноваційних форм, методів і технологій у процес професійної підготовки майбутніх акторів сценічного мистецтва; організація психолого-педагогічного супроводу професійної підготовки майбутніх акторів сценічного мистецтва, спрямованого на розвиток емоційної саморегуляції, стресостійкості та профілактику емоційного вигорання в умовах інтенсивної творчої діяльності; педагогічне стимулювання професійного саморозвитку майбутніх акторів сценічного мистецтва засобами рефлексії та творчої діяльності), методологічними основами реалізації яких визначено

компетентнісний, культурологічний, системний та особистісно орієнтований підходи; розроблено й експериментально перевірено ефективність моделі формування готовності майбутніх акторів сценічного мистецтва до професійної діяльності засобами інноваційних технологій, яка містить взаємопов'язані блоки (теоретико-методологічний, змістово-процесуальний, діагностико-результативний) та відображає послідовність її впровадження у процесі фахової підготовки майбутніх акторів сценічного мистецтва у закладах вищої освіти; охарактеризовано компоненти готовності майбутніх акторів сценічного мистецтва до професійної діяльності (мотиваційно-цільовий, змістово-діяльнісний, регулятивно-емоційний, інтегративно-особистісний), критерії (мотиваційно-ціннісний, когнітивно-практичний, емоційно-вольовий, особистісно-розвивальний) та визначено показники і рівні (високий, достатній, середній, низький) її сформованості; уточнено сутність понять («готовність», «готовність майбутніх акторів сценічного мистецтва до професійної діяльності», «інноваційні педагогічні технології», «арт-терапевтичні технології», «організаційно-педагогічні умови», «творчо-інноваційне освітнє середовище», «творчий потенціал особистості майбутнього актора сценічного мистецтва», «формування готовності майбутніх акторів сценічного мистецтва до професійної діяльності»); удосконалено діагностичний інструментарій для оцінювання стану готовності майбутніх акторів сценічного мистецтва до професійної діяльності, що дає змогу визначити рівні її сформованості.

На особливу вагу заслуговує практична спрямованість результатів дисертаційного дослідження, що можуть бути впроваджені в освітній процес закладів вищої освіти.

Достовірність одержаних результатів. Аналіз дисертаційного дослідження дає підстави стверджувати, що достовірність отриманих наукових результатів забезпечується обґрунтованим вибором методологічних підходів і належним застосуванням теоретичного інструментарію.

Практичне значення дослідження полягає в розробці та впровадженні в освітній процес закладів вищої освіти, що здійснюють підготовку майбутніх акторів сценічного мистецтва, науково-методичного забезпечення формування

їхньої готовності до професійної діяльності. Зокрема дисертантом розроблено та впроваджено в освітній процес акторський арт-тренінг і комплекс вправ із використанням арт-терапевтичних технологій, підібрано діагностичний інструментарій для визначення рівня сформованості готовності майбутніх акторів сценічного мистецтва до професійної діяльності, а також підготовлено методичні рекомендації до освітніх компонентів «Майстерність актора» та «Акторський тренінг».

Результати дослідження впроваджено в освітній процес Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка; Рівненського державного гуманітарного університету; Карпатського національного університету імені Василя Стефаника; Київського національного університету театру, кіно і телебачення імені І. К. Карпенка-Карого та Харківського національного університету мистецтв імені І. П. Котляревського, про що є відповідні довідки.

Оцінка змісту дисертації, її завершеності та відповідності встановленим вимогам. Дисертація Івана Григоровича Головатюка має чітку структуру і складається з анотацій українською та англійською мовами, списку опублікованих праць за темою дисертації, переліку умовних скорочень, вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (371 позиція із них 136 – іноземними мовами) та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 353 сторінки, з яких основного тексту – 226 сторінок. Робота містить 20 таблиць і 21 рисунок.

У вступі дисертації належним чином обґрунтовано актуальність обраної теми та доцільність її дослідження, визначено мету, завдання, об'єкт і предмет роботи, представлено методологічний інструментарій дослідження, розкрито наукову новизну і практичне значення одержаних результатів, а також наведено інформацію про їх апробацію та впровадження.

Перший розділ дисертації «Формування готовності майбутніх фахівців сценічного мистецтва до професійної діяльності як науково-педагогічна проблема» присвячено теоретичному аналізу досліджуваної проблеми. На основі ґрунтовного опрацювання психолого-педагогічної літератури та

нормативно-правових документів автором здійснено понятійно-категоріальний аналіз ключових дефініцій дослідження, зокрема понять «готовність», «готовність майбутніх акторів сценічного мистецтва до професійної діяльності» та «формування готовності до професійної діяльності». У розділі розкрито структуру й зміст готовності майбутніх акторів сценічного мистецтва до професійної діяльності як інтегративного особистісно-професійного утворення здобувачів вищої освіти, а також здійснено теоретико-педагогічний аналіз інноваційних технологій та обґрунтовано їхній потенціал як ефективного засобу формування готовності майбутніх фахівців сценічного мистецтва до професійної діяльності в освітньому процесі закладів вищої освіти. Слід відзначити, що, аналізуючи теоретичні засади досліджуваної проблеми, дисертант послідовно обґрунтував авторське бачення сутності готовності майбутніх акторів сценічного мистецтва до професійної діяльності, визначив її структурні компоненти та розкрив можливості використання інноваційних технологій для їх цілеспрямованого формування.

У другому розділі «Методичні засади формування готовності майбутніх акторів сценічного мистецтва до професійної діяльності засобами інноваційних технологій» дисертантом обґрунтовано педагогічні умови, що забезпечують ефективність формування готовності майбутніх фахівців сценічного мистецтва до професійної діяльності в процесі професійної підготовки. Особливу увагу приділено визначенню комплексу педагогічних умов, реалізація яких сприяє розвитку мотиваційної, когнітивної, діяльнісної та особистісної складових готовності майбутніх акторів до професійної діяльності засобами інноваційних технологій.

Заслугує на позитивну оцінку розроблена структурна модель формування готовності майбутніх акторів сценічного мистецтва до професійної діяльності, яка охоплює взаємопов'язані теоретико-методологічний, змістово-процесуальний та діагностично-результативний блоки. Запропонована модель інтегрує сучасні інноваційні технології, форми, методи та засоби навчання, забезпечуючи цілісність і послідовність реалізації досліджуваного процесу та

його орієнтацію на досягнення прогнозованого результату – підвищення рівня готовності майбутніх акторів сценічного мистецтва до професійної діяльності.

Наукову й практичну цінність становить розроблене автором методичне забезпечення, яке містить акторський арт-тренінг, систему вправ із використанням арт-терапевтичних технологій та комплекс методичних матеріалів, спрямованих на розвиток професійно значущих якостей, творчого потенціалу, емоційної саморегуляції й практичної готовності майбутніх фахівців сценічного мистецтва до професійної діяльності.

У третьому розділі «Експериментальна перевірка ефективності організаційно-педагогічних умов і моделі формування готовності майбутніх акторів сценічного мистецтва до професійної діяльності засобами інноваційних технологій» представлено результати експериментальної перевірки ефективності запропонованої автором моделі та педагогічних умов формування готовності майбутніх акторів сценічного мистецтва до професійної діяльності. Висвітлено результати діагностики вихідного рівня сформованості досліджуваної готовності за визначеними критеріями, показниками та рівнями у контрольній та експериментальній групах, а також детально охарактеризовано методику проведення формувального етапу педагогічного експерименту. Позитивно оцінюємо експериментальну базу дослідження, у якому взяли участь 98 здобувачів вищої освіти спеціальності 026 «Сценічне мистецтво», з яких 46 увійшли до контрольної групи, а 52 – до експериментальної.

У процесі експериментального дослідження апробовано розроблену структурну модель, організаційно-педагогічні умови та методичне забезпечення формування готовності майбутніх акторів сценічного мистецтва до професійної діяльності засобами інноваційних технологій. На основі застосування методів математичної статистики автором здійснено аналіз, узагальнення й інтерпретацію отриманих результатів, які підтвердили позитивну динаміку рівнів сформованості досліджуваної готовності в експериментальній групі та засвідчили ефективність запропонованої автором методики.

Висновки до розділів і загальні висновки дисертації відзначаються системністю, логічною завершеністю та аргументованістю. Вони відображають

основні результати проведеного дослідження, узагальнюють отримані наукові положення та підтверджують досягнення поставленої мети й успішне виконання всіх визначених завдань дослідження.

Повнота викладу основних результатів дисертації в наукових виданнях. Основні результати й наукові положення дисертаційного дослідження знайшли належне відображення у 35 наукових публікаціях, із яких 33 одноосібних. Серед них – 6 статей, опублікованих у наукових фахових виданнях України категорії «Б», 25 публікацій у матеріалах наукових конференцій, міжнародних симпозіумів і науково-методичних семінарів, 2 праці, що додатково висвітлюють результати дисертаційного дослідження, а також 2 методичні рекомендації. У наукових працях, підготовлених у співавторстві, особистий внесок здобувача належним чином визначено та аргументовано. Кількість, характер і рівень наукових публікацій відповідають установленим вимогам до апробації та висвітлення результатів дисертаційного дослідження.

Відповідність дисертації встановленим вимогам. Дисертаційне дослідження Івана Григоровича Головатюка за своїм змістом повністю відповідає спеціальності, за якою його подано до захисту. Робота має чітку та логічно вибудовану структуру, а її зміст, висновки до розділів і загальні висновки узгоджуються з поставленою метою, завданнями та відображають основні результати проведеного дослідження. Дисертацію оформлено відповідно до вимог, визначених наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40.

Дані про відсутність текстових запозичень та порушень академічної доброчесності. Під час рецензування дисертаційної роботи ознак порушення принципів академічної доброчесності, зокрема академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації чи фальсифікації результатів дослідження, не встановлено. Дисертація є самостійно виконаним науковим дослідженням, а сформульовані в ній наукові положення, висновки та отримані результати належать автору й відображають його особистий науковий доробок.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації. Загалом високо оцінюючи дисертаційну роботу, її наукову новизну, теоретичне й практичне значення, вважаємо за доцільне звернути увагу на окремі дискусійні аспекти дослідження та висловити певні зауваження і побажання, які не применшують наукової цінності отриманих результатів і не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації:

1. У дисертації зазначено, що у процесі професійної підготовки майбутніх акторів сценічне виконання розглядається як інтегрований результат поєднання різних видів творчої діяльності: акторської гри, режисерського вирішення, сценографії, музичного та пластичного оформлення, що забезпечує цілісність художнього образу сценічної постановки (с. 121). У зв'язку з цим вважаємо, що методологічний апарат дослідження виграв би від виокремлення інтегративного підходу як самостійного, поряд із системним, культурологічним, особистісно орієнтованим і компетентнісним підходами, оскільки саме він найбільш повно відображає логіку взаємодії різних складників професійної підготовки майбутніх акторів сценічного мистецтва.

2. У роботі обґрунтовано доцільність використання цифрових технологій у процесі професійної підготовки майбутніх акторів сценічного мистецтва. Водночас, на наш погляд, практична цінність дослідження була б ще вищою за умови більш детальної конкретизації цифрових інструментів, що застосовувалися в освітньому процесі, а також особливостей їх використання під час реалізації авторської методики.

3. У теоретико-методологічному блоці авторської моделі представлено принцип свідомості, активності та творчої самостійності. На нашу думку, з огляду на його безпосередню спрямованість на організацію професійної підготовки майбутніх акторів сценічного мистецтва, доцільно було б віднести його до специфічних принципів дослідження, що дало б змогу чіткіше розмежувати загальнонаукові та спеціальні засади побудови авторської моделі.

Водночас наведені зауваження та побажання мають переважно рекомендаційний і дискусійний характер, не применшують наукової та

практичної цінності дисертаційної роботи І. Г. Головатюка й не впливають на її загальну позитивну оцінку.

Загальний висновок та оцінка дисертації. Проведений аналіз дисертаційної роботи Івана Григоровича Головатюка, її структури, змістового наповнення та наукових публікацій автора дає підстави констатувати, що дослідження є самостійною, завершеною й цілісною науковою працею. Отримані автором результати характеризуються науковою новизною, належним рівнем обґрунтованості та мають істотне теоретичне і практичне значення для подальшого розвитку педагогічної науки. Внутрішня логіка дослідження, послідовність викладу, системність наукового аналізу й аргументованість сформульованих висновків забезпечують цілісність і завершеність дисертаційної роботи.

Дисертаційна робота Івана Григоровича Головатюка відповідає вимогам, установленим наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), а також «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 № 44 (зі змінами). За актуальністю, науковою новизною, теоретичною та практичною значущістю отриманих результатів дисертація відповідає вимогам, що висуваються до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії, а її автор, Іван Григорович Головатюк, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 015 «Професійна освіта (за спеціалізаціями)».

Рецензент:

кандидат мистецтвознавства, професор,
завідувач кафедри театрального мистецтва
Тернопільського національного
педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка

Підпис
з а с в і д ч у ю:
Начальник відділу кадрів

Людмила ВАНЮГА

Людмила Ванюга